

L'optimisme militant de Ricard Torrents

Francesc Codina

Filòleg (Universitat de Vic)

Amb el coratge i el saber, ensems, el futur no cau sobre els homes com a destí, sinó que és l'home qui cau sobre el futur i hi entra amb tot el que és d'ell mateix, humà.

Ernst Bloch, *El principi esperança*, cap. XVII.¹

Scientiae patriaeque impendere vitam: Dedicar la vida al saber i a la pàtria. La divisa de la nostra universitat expressa també el compromís que ha animat i orientat la creació intel·lectual i l'acció pública de Ricard Torrents, sense les quals, molt probablement, no existiria la Universitat de Vic, i, amb tota seguretat, no tindria la configuració material i espiritual que té avui.

Aquest compromís amb el saber i amb el país es va forjar ben d'hora, als anys cinquanta, en plena dictadura franquista, quan Ricard Torrents va afegir-se al grup *Estudiants de Vic 1951*, integrat per Segimon Serrallonga, Antoni Pous i altres companys del seminari una mica més grans, i, a través d'ells, va connectar amb la cultura catalana perseguida i submergida, però vivent, que aleshores personificava Carles Riba. Segons pròpia confessió, la lectura de les *Elegies de Bierville* va fer que descobrís «la pàtria mítica que hi havia en mi, desposseït de la pàtria real, exterior, com el poeta exiliat».²

A partir de 1960, l'ampliació d'estudis a l'estranger, primer a Roma i després a Tübinga, li va permetre d'estar en contacte directe amb les noves inquietuds polítiques i culturals que, tant a Itàlia com a Alemanya, es podien manifestar lliurement, amb un impacte molt acusat en els àm-

bits universitaris. Allí va esdevenir encara més conscient de l'imposat i dolorós anacronisme històric en què vivia el nostre país, però alhora, en paraules seves, del desconeixement i «la incomprensió planetària del fet català». Una constatació que va afermar-lo encara més en el compromís amb la nació, la llengua i la cultura maltractades que havia heretat. A Tübinga es va amarar de la gran literatura alemanya moderna (Hölderlin, Kafka, Hesse, autors que uns quants anys després traduiria) i també de les idees d'alguns pensadors considerats neomarxistes, com Marcuse, Adorno i Bloch. Aquest darrer, autor d'*El principi esperança* (1959), havia hagut d'abandonar l'Alemanya de l'Est i, amb una gran potència intel·lectual, professava aleshores a Tübinga el que anomenava «optimisme militant». És a dir, l'optimisme lúcid i actiu en l'esperança d'un futur millor per a la humanitat, malgrat la desesperança que havien generat la Guerra Freda, l'amenaça nuclear i les brutalitats dels règims totalitaris, feixistes i estalinistes.

A la dècada dels setanta, Ricard Torrents va retornar a Catalunya humanament i culturalment enriquit i, en paraules de Segimon Serrallonga, «imbuït d'un sentiment de missió».³ I de seguida es va implicar en allò que aleshores se'n deia «fer país», una expressió que a ell no li desagradava pas. Va participar en la transformació i l'impuls de la revista *Orifloma*, que tant va influir en la joventut més inquieta d'aquells anys. Va assumir la direcció del Col·legi de Sant Miquel de Vic i va fomentar-ne la renovació pedagògica. Va crear la col·lecció Paraula Menor de l'editorial Lumen, en què es van publicar els primers reculls

de poesia de Segimon Serrallonga i Lluís Solà, les *Versions de Paul Celan* d'Antoni Pous i el primer llibre de proses de Miquel Martí i Pol. I etcètera.

Ja mort el dictador, en plena transició democràtica, i al davant d'un grup de col·laboradors, el 1977 va fundar l'Escola Universitària de Mestres, que al cap de vint anys s'havia de transformar en la Universitat de Vic. A partir d'aquest moment l'activitat de Ricard Torrents es va multiplicar i, alhora, concentrar en el projecte universitari. En la dècada dels vuitanta, tant a Osona com a Barcelona, eren molts els qui no creien ni en la possibilitat ni la conveniència de recuperar la Universitat de Vic, abolida amb el Decret de Nova Planta. Tanmateix, Torrents va elaborar un discurs ideològic travat i va practicar una acció diplomàtica hàbil a favor de la causa. Amb constància va anar vençant, o si més no apaivagant, resistències innombrables i de tota mena. I va saber guanyar-se amics i aliats que van ser decisius, entre els quals és obligat d'esmentar Ramon Montanyà, primer alcalde democràtic de Vic, i Max Canher, primer Conseller de Cultura de la Generalitat restaurada. I, així, gràcies al seu esforç i al dels seus equips, al cap d'uns anys, l'Escola de Mestres ja no estava sola, sinó que formava part d'un conjunt d'Estudis Universitaris de Vic que comptaven, a més, amb el suport i la projecció exterior que els proporcionaven dues empreses vinculades, Eumo

Gràfic i Eumo Editorial. Finalment, el 1997 el Parlament de Catalunya va crear *de iure* la nostra Universitat, si bé aquesta ja funcionava *de facto*, amb tots els seus components bàsics, des de principis de la dècada dels noranta, i, encara molt abans, ja existia, com a projecte factible i com a voluntat operativa, en el pensament i l'acció de Ricard Torrents.

Al llarg d'aquests trenta anys de construcció de la Universitat de Vic, i per tant de frenètica activitat acadèmica i institucional, Ricard Torrents ha sabut trobar moments «en la solitud i en la llibertat», segons l'expressió de Humboldt, per realitzar una tasca d'investigació exigent en el terreny dels estudis filològics i literaris, que té Verdaguer com a objecte principal, però no pas únic. El resultat n'ha estat una obra escrita de magnitud considerable, que avui coneix un moment d'expansió i excel·lència, com ho prova un dels seus darrers fruits: *Art, poder i religió. La Sagrada Família en Verdaguer i Gaudí* (2006). Aquest assaig constitueix una bona mostra de «la literatura d'idees» que Torrents ha practicat tota la vida, i que amb tanta passió i tan bones raons ha defensat en l'escrit que obre el llibre col·lectiu *Mirades al segle XXI* (2005).

La dedicació a la Universitat, a l'estudi i la literatura no ha pas privat Torrents de sortir sovint a la palestra per intervenir en el debat polític, sempre des d'una posició de ciutadà



independent, però no pas indiferent. Ho ha fet escrivint amb regularitat articles incisius a la premsa, participant en les diverses edicions de les Jornades «El nacionalisme català a la fi del segle XX», presidint des de 2002 l'Associació per les Noves Bases de Manresa, pronunciant-se contra el projecte d'una constitució europea que nega el reconeixement nacional de Catalunya, reclamant el vot en blanc en el referèndum de l'Estatut retallat... La llista de les iniciatives civicopolítiques en què Torrents s'ha implicat és força llarga, però en aquest terreny la seva aportació més valuosa és la fundació de la Universitat de Vic.

El recobriment de la Universitat de Vic no sols té una significació cultural i acadèmica, sinó que té una fonda significació política per a la ciutat i per a la nació sencera. És evident que ha transformat la realitat econòmica i sociocultural de Vic i Osona, que ha contribuït a equilibrar el territori, i que ha enriquit el mapa universitari català amb un nou model mixt, que combina servei públic i gestió privada. Però la magnitud política de la Universitat de Vic no s'esgota en aquestes constatacions. La seva creació i la seva existència són més transcendents. De fet, si la Universitat de Vic és políticament important és perquè pot esdevenir una de les primeres pedres de l'edificació d'un sistema universitari català autocentrat. Un sistema universitari propi i alliberat, tant orgànicament com moralment, del sistema universitari espanyol que es va anar articulant a partir del segle XVIII amb el Decret de Nova Planta. El temps dirà si aquesta possibilitat d'Universitat plenament catalana es realitzarà, i en quin grau. En tot cas, la llavor ha estat plantada. Mentrestant, amb entusiasme incansable i amb una bateria argumental atuidora, Ricard Torrents no para d'explicar a tothom la necessitat que tenim com a país d'avançar cap un model universitari independent, i els camins i les estratègies per arribar-hi. Com a universitari i com a membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans, ho ha fet i ho continua fent en els seus escrits sobre pedagogia i política universitàries, aplegats fins ara en els llibres *Les raons de la Universitat* (1993) i *Noves raons de la Universitat* (2002), que constitueixen les dues aportacions més interessants fetes des de la nostra realitat al debat planetari entorn de la universitat.

Hi ha motius per pensar que la Universitat de Vic és fruit, en certa mesura, d'una convicció moral, profundament arrelada en la persona de Ricard Torrents, que es resumeix en la fórmula «com si». Segons que ell mateix ha explicat, «la

situació dels dos darrers decennis m'ha fet percebre els *a priori* de la sobirania de Catalunya, la seva independència i el seu estatus de nació, 'com si' fossin reals». I hi afegeix: «L'important és que em sento empès a actuar [...] 'com si' la sobirania existís». D'alguna manera, els actes rituals i creatius de Ricard Torrents en l'àmbit universitari (que de vegades han semblat excessius o poc realistes) també neixen d'aquesta actitud de fons. Són emanacions d'aquest «com si» moral, que a la pràctica vol dir elevar el llistó de l'autoexigència, sense deixar-se atrapar ni ofegar per les limitacions o les misèries del present.

Ni les limitacions econòmiques i legals, ni les misèries morals i burocràtiques, tant se val, no ens haurien de dominar ni servir d'excusa. Si volem esdevenir una universitat catalana de referència, hem d'actuar, individualment i col·lectivament, «com si» ho fóssim. Vet aquí la gran lliçó de coherència que hem après del fundador de la Universitat de Vic. No és pas que ell les hagi mai ignorades, les limitacions o les misèries, cosa que hauria estat suïcida. Les ha patides, és clar, com tothom, sovint més que ningú pel fet d'anar al davant. Però no s'hi ha doblegat. Sempre ha tingut clar que l'esperit ha de volar lliure per tal que, en la llibertat, trobi la manera de fer brotar la flor gerda de demà en el terror eixut d'avui. La Universitat de Vic, l'editorial Eumo, la Societat Verdaguer i tantes altres realitats vives tenen gènesis molt complexes i obeeixen a moltes causes, no cal dir-ho, però són, principalment, filles d'aquest pensar i d'aquest fer de Ricard Torrents: del seu lúcid i exigent optimisme militant.

NOTES

1. Ernst Bloch. *L'arc utopia-matèria i altres escrits*. Traducció i edició de Manuel Udina i Cobo (Barcelona: Editorial Laia, 1985), p. 156.
2. Aquesta i les altres citacions de Ricard Torrents procedeixen del seu escrit «L'Estatut que voldria. Una resposta narrativa», dins el llibre, promogut per l'Associació per les Noves Bases de Manresa, *L'Estatut que voldria. 18 respostes des de la societat civil* (Barcelona: Editorial Mediterrània, 2005), p. 123-136.
3. Segimon Serrallonga, «Presentació [de Ricard Torrents]», dins «Vic en la perspectiva de l'any 2000. Cicle de conferències (Casino de Vic, 1992), p. 93.